

Bijlage 10.1 Perceel 1. Veluwe Noord Beheerdoelen en streefbeelden

Details geschepende heidebegrazing Veluwe Noord

Uitleg tabel per deelgebied

Per deelgebied is door Staatsbosbeheer een inschatting gemaakt van de structuurkenmerken die van belang zijn voor kwaliteit conform SNL criteria (Van Beek *et al*, 2014). Per deelgebied zijn omschrijvingen toegevoegd van lokale kenmerken of zeldzame soorten die aandacht behoeven bij de begrazing.

Het vegetatiebeheer van de heide en daarin aanwezige jonge houtopslag is voor de verantwoording van de opdrachtnemer. De opdrachtnemer maakt daarbij gebruik van begrazing door schapen (en evt. enkele geiten), aangevuld met kleinschalige maatregelen als afzagen, uittrekken en afmaaien. Meerjarige houtopslag kan in de begrazingstermijn door Staatsbosbeheer afgezet worden, waarna de vrijgekomen oppervlakte opgenomen dient te worden in het begrazingsschema. Ook kunnen er in het gebied maatregelen door Staatsbosbeheer uitgevoerd worden, zoals chopperen/maaien of maaien (beiden vaak in een 'visgraat'-patroon) of bos omvormen. Deze maatregelen dienen vervolgens positief beïnvloed te worden door middel van de begrazing.

De locaties van de bosranden en ook de posities van jonge en volwassen solitaire bomen en grote braamstruiken staan in beginsel vast in de beheerplanning van Staatsbosbeheer. Deze begroeiingen zijn gekozen voor een langere periode conform het SNL-criterium van 1 à 10% solitaire bomen en bosjes in heide. Begrazing dient om alle bijkomende houtopslag totaal te controleren. In het beginsel is het streven dat de opdrachtnemer dus overall (nieuwe) bosopslag en braam-groei volledig terugdringt. Alle houtopslag (zaailingen en ook uitlopers op stobben) lager dan 1 m, met stamdikte aan de voet van <3 cm en/of leeftijd jonger dan 2 jaar dient door de herder verwijderd te worden. Om scherpe grenzen en afname van leeftijdsvariatie te voorkomen, voert Staatsbosbeheer zelf periodiek het zaagwerk van volwassen bomen en struiken uit. Staatsbosbeheer kan de opdrachtnemer verzoeken om, uit oogpunt van efficiëntie, medewerking te verlenen aan het verwijderen van doorgesloten oudere houtopslag. Meestal betreft dit situaties met verspreide exemplaren maar soms ook nader aangeduide vlakken. Het ontwikkelen van de open gemaakte plekken richting heide vraagt vervolgens om passende begrazing. Het recruterende van nieuwe solitaire bomen en braamstruiken gebeurt in overleg tussen de herder en Staatsbosbeheer. Er is een voorkeur voor het lokaal sparen van: Brem, Gaspeldoorn, Jeneverbes, Lijsterbes, Hulst, Meidoorn, Boswilg, Grauwe wilg, Zomereik en Kamperfoelie. In Vochtige heide kunnen in overleg Kruiwilg en Geoorde wilg worden gespaard.

Toelichting vegetatiestructuur-kenmerken

- Heide en bosbes: het percentage bedekking door Struikheide, Dopheide, Kraaiheide, Blauwe en Rode bosbes. Deze bedekking dient minimaal 30% te zijn, zie tabel 1;
- Oude heide: de fractie oude heideplanten (ouder dan ca. 15 jaar) dient minder te zijn dan 0,8 m.a.w. 80% van aanwezige heide. Het achterliggende streven is: heide met gevarieerde leeftijdsopbouw (zie tabel 2);
- Hoge grassen: bedekking door Pijpenstrootje en/of Bochtige smele; minimaal 5 en maximaal 20 %, zie tabel 1;
- Lage grassen/Zegges: bedekking door Roodzwenkgras, Schapengras, Gewoon struisgras, Fijn struisgras, Borstelgras, Buntgras, Tandjesgras, Zandzegge, Pilzegge, Zwarte zegge, Blauwe zegge, Draadzegge, Veenpluis, Veelstengelige waterbies, Witte en Bruine snavelbies, Trekrus of Knolrus;
- Open grond, pionier: percentage onbegroeide grond of begroeid met pioniersoorten zoals Heidespurrie, Zandhoornbloem of Schapenzuring. Bedekking door meerjarige mos-tapijten wordt niet meegerekend als pionier/open grond;
- Struweel: bedekking door Braam, Brem, Jeneverbes of andere struikvormers. Het minimum (5%) is van belang als structurelement voor fauna. Indien het struweel grotendeels uit braam bestaat dan geldt 3-5% (m.a.w. <5%) als optimum en 10% als maximum;
- Houtopslag (zaailing of uitlopers stobben): de opslag lager dan 1 m, jonger dan 2 jaar en/of stamdikte <3 cm. Grotere houtopslag betreft meestal geaccepteerde bomen/bosjes. Tenzij de opdrachtgever aangeeft dat er sprake is van achterstallig onderhoud. De controle van deze achterstallig onderhoud is punt van overleg.

Tabel 1: Overzicht van de criteria voor structuurkenmerken bij de beoordeling van de actuele situatie en de keuze van het streefbeeld.

Kenmerk	Minimaal	Maximaal
Heide en bosbes	30%	
Oude heide fractie	0,2	0,8
Hoge grassen	5%	20%
Lage grassen/zeggen	5%	20%
Open grond, pionier	5%	40%
Struweel/braam	5%	20%
Houtopslag	0%	5%

Tabel 2: Schema van vier ontwikkelingsfasen van droge heide. De situatie van gevarieerd wordt als optimaal beschouwd (groene markering). De situaties van verouderd (>80% oude planten) en ook te jong zijn ongewenst (rode markering).

Beoordeling:	pioniersfase, 0 tot 6 (10) jaar oud	opbouwfase, 6-15 jaar oud	volwassen fase, 15-25 jaar oud	verval-fase
te jong	meer dan 80%			ontbreekt vrijwel
jong	meer dan 50%			
gevarieerd	10 a 20%	10 a 25%	25 a 50%	10 a 20%
verouderd	minder dan 20%		meer dan 80%	
sterk verouderd	minder dan 20%		opp. verval > opp. volwassen	

Gescheperde heidebegrazing Veluwe Noord

Deelgebied 1 - Noorderheide

Heideveld op de stuwwal met een compleet ensemble van slenken, plateau's en overgangen van heide naar historische boslocaties. Bijzonder zijn de uitgestrekte vrij vochtige terreindelen. Het terrein met alle overgangen is zeer waardevol voor heidefauna. Vorige eeuw maakte de Noorderheide deel uit van het landgoed "Noorderheide". In de jaren '30-'40 creëerde de eigenaar water- en sierelementen in het droogdal: een betonnen beek, watervalletjes, vijvers en 'pyramides'. De 'Tonnetjesdelle' bestaat uit twee grote vijvers. Sinds 2014 is er schapenbegrazing in het gebied waarvan positieve effecten te zien zijn.

Huidige situatie

Binnen de Noorderheide zijn vijf delen te onderscheiden:

- Het zuidoostelijke deel: dit is een relatief vochtig plateau inclusief velden Dopheide, Blauwe en Zwarte zegge. Hier is lokaal veel vergrassing en houtopslag. Recent is op veel plaatsen gechopperd/gemaaid in visgraat-patroon en er zijn grote vlakken met houtopslag verwijderd;
- De slenk met waterloop en cultuurhistorische elementen: een gevarieerd gebied met relatief veel bosranden en grazige velden. De betonnen bedding en vijvers worden i.s.m. vrijwilligers onderhouden en dienen netjes te ogen w.b.t. keutels. Staatsbosbeheer de slenk aan de oostzijde verder open open maken als corridor richting Kroondomein. Op dit moment staan er nog veel bomen en struiken waaronder de schapen kunnen grazen. Aandachtspunt in de hele slenk is houtopslag;
- Het zuidwestelijke deel: in dit gebied zijn de afgelopen jaren relatief veel maatregelen genomen: boskap, plaggen, maaien en recent chopperen/maaien in visgraatpatroon. De positieve effecten van schapenbegrazing zijn in dit gebied opvallend, wat betreft verjonging en daarmee verschillende leeftijdstadia in de heide. Ook de toename van Dopheide is positief. Toch vraagt dit terrein om een voortgaande verbetering van structuurkenmerken en vervaging van de grenzen van plaggen en boskap;
- De centrale eikenstrubben: De strubben zelf zijn onbegraasd maar golvende randen hebben te veel houtopslag van o.a. Grove den. Doordat de schapen hier tot dusver niet kwamen is er sprake van veroudering van de heide en accumulatie van hoge grassen. In het open bos liggen twee grafheuvels;
- Het noordelijke deel: dit is een typische Veluwe stuwwal-heide met glooiingen en droogdalen. In 2019 heeft Staatsbosbeheer m.b.v. PAS-subsidies een grote inspanning verricht om het terrein vrij te maken van houtopslag inclusief talrijke grote solitaire dennen. Mede door het hout was het gebied sterk aan het vergrassen. De grote in greep vraagt om een follow-up waarbij de vergrassing wordt teruggedrongen en ook verruiging en houtopslag wordt voorkomen.

De totale Noorderheide voldoet aan de criteria van droge heide vanwege het voorkomen van een aantal omvangrijke Struikheide velden. Toch vragen grote delen van het terrein om voortgaande verbetering van structuurkenmerken. Rond het terrein leeft veel wild; in de randen van de heide verzorgd het wild een deel van de graasdruk.

Het gebied is rijk aan herpetofauna (Adder, Ringslang, Hazelworm), met name in en rond de slenk. Ook is er veel karakteristieke avifauna: Veldleeuwerik, Boomleeuwerik, Roodborsttapuit, Nachtzwaluw en Geelgors.

Streefbeeld

Een groot, robuust heideveld met verspreide solitaire bomen en weinig houtopslag. De dwergstruiken Struikheide, Dopheide en Blauwe bosbes zijn min of meer dominant aanwezig maar altijd in afwisseling met andere vegetaties of structuren: open zand, pioniervegetatie, lage grazige of hoge grazige vegetatie. Heel belangrijk is de leeftijdsopbouw van de heide waarbij zowel jonge, vitale, oude als vervallen planten voorkomen. Belangrijk zijn ook de zachte overgangen naar de grote lengten aan bosranden door middel van struweel en struiken. Bijzonder aspect is het beeldbepalende historische eikenstrubben met zachte overgangen door middel van struweel, struiken en verspreide solitaire bomen. In velden pijpenstrootje en zwarte zegge die van belang zijn voor herpetofauna is met oog op deze groep een afwisseling van delen met relatief weinig en relatief strooisel.

Wenken

Het te begrazen gebied heeft een omvang van 101,3 ha. Aandachtssoorten flora & fauna: Nachtzwaluw, Adder, Bosparelmoervlinder, Stekelbrem, Borstelgras. In het terrein ligt één bespreekgebied (zie kaartbijlage); het betreft een wildakker met een strook heide naast een wildkijkhut. Dit gebied wordt niet begraasd tenzij anders afgesproken. De kleine waterelementen mogen niet gebruikt worden voor drinkwater; de eerste grote vijver van Tonnetjesdelle is kwetsbaar voor betreding en mag niet gebruikt worden; de tweede zuidelijke vijver mag in overleg wel gebruikt worden.

Noorderheide

Deel-gebied	Ha (ca.)	Omschrijving	Structuur kenmerk	Situatie 2020	Streefbeeld 2026	Opmerkingen
1	113,5	Noorderheide	Heide en bosbes	40%	50%	Bevorderen bedekking en verjonging van de heide. Terugdringen bedekking van hoge grassen. Verwijderen van omvangrijke houtopslag. Verzachten van de bosranden. Aandachtssoorten flora & fauna: Nachtzwaluw, Adder, Bosparelmoervlinder, Stekelbrem, Borstelgras.
			Oude heide fractie	0,8	0,6	
			Hoge grassen	30%	20%	
			Lage grassen/zeggen	10%	15%	
			Open grond, pionier	<5%	<5%	
			Struweel/braam	0%	5%	
			Houtopslag	<10%	<5%	

Deelgebied 2- Greveld

Heideveld bovenop de stuwwal met delen op 44 m +NAP. Zeer gave en rustige landschappelijke ligging en goed ontwikkelde flora en fauna. Het heideveld grenst aan heidevelden van het Kroondomein. Sinds 2014 is er schapenbegrazing in het gebied waarvan positieve effecten te zien zijn.

Huidige situatie

Het Greveld bestaat uit twee delen gescheiden door een breed zandpad:

- Het westelijke deel: een sterk glooiend gebied met een afwisseling van heide, Blauwe bos en grazige velden. In dit terrein bevinden zich enkele cultuurhistorische elementen (WO II) die zich aftekenen als kuilen en grasveldjes;
- Het oostelijk deel: plateau met een omvangrijk Struikheide-veld; aan de zuidkant ligt een omvangrijk gebied met houtopslag dat Staatsbosbeheer t.z.t. wil verkleinen. In het grootste deel ervan is begrazing mogelijk van de ondergroei met hoge grassen.

Het Greveld voldoet als totaal aan de criteria voor droge heide vanwege grote velden struikheide met bosbes. In 2016 was er nog sprake van een algemene veroudering en schaarse aanwezigheid van jonge heide. De begrazing sinds 2014 heeft hierin zichtbaar verbetering gebracht. In 2018-2019 is op vijf plekken gechopperd/gemaaid in visgraatpatroon. Ook

is er lokaal houtopslag verwijderd. De resultaten van het chopperen/maaien, opslag verwijderen en eerdere begrazing vragen om een follow up met gerichte schapenbegrazing als basis. De structuurkenmerken van het terrein kunnen verbeterd worden. Lage grazige vegetaties en open plekken komen weinig voor behalve rond paden en cultuurhistorische plekken. De overgangen heide-bos zijn relatief scherp. De hoge grazige vegetaties neigen (in natte zomers) naar accumulatie van strooisel en uitbreiding. Pollen kunnen lokaal positieve zijn voor herpetofauna, waardoor terugdringen of handhaven ervan om maatwerk vraagt. Rond het terrein leeft veel wild; in de randen van de heide verzorgt het wild een deel van de graasdruk.

In het Greveld leven Adder, Gladde slang en Zandhagedis en broeden veel karakteristieke vogels, met name Veldleeuwerik, Boomleeuwerik, Roodborsttapuit en Nachtzwaluw.

Streefbeeld

Heide met variatie in leeftijd en structuur. De velden met veel Struikheide en bosbessen worden afgewisseld door andere structuren als open zand, pioniervegetatie, lage of hoge grazige vegetatie en hier en daar een struweel (braam, brem, gaspeldoorn, jeneverbes). De lage grazige vegetaties komen voor in samenhang met paden en kruispunten. Voor de herpetofauna zijn er hier en daar relatief omvangrijke velden met Pijpenstrootje met gericht gekozen relatief oudere delen met accumulatie van strooisel. De bosranden kenmerken zich door zachte overgangen met struweel en struiken.

Wenken

Het te begrazen gebied heeft een omvang van 36 ha. Aandachtssoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Nachtzwaluw, Adder, Gladde slang, Hooibeestje, Stekelbrem.

Het Greveld

Deelgebied	Ha (ca.)	Omschrijving	Structuur kenmerk	Situatie 2020	Streefbeeld 2026	Opmerkingen
------------	----------	--------------	-------------------	---------------	------------------	-------------

2	36	Greveld	Heide en bosbes	50%	50%	Bevorderen verjonging van de struikheide. Terugdringen bedekking van hoge grassen. Bevorderen lage grazige vegetaties en lokaal struweel. Aandachtssoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Nachtzwaluw, Adder, Gladde slang, Hooibeestje, Stekelbrem.
			Oude heide fractie	>0,8	0,6	
			Hoge grassen	30%	20%	
			Lage grassen/zeppen	5%	15%	
			Open grond, pionier	<5%	<5%	
			Struweel/braam	<5%	5%	
			Houtopslag	5%	<5%	

Deelgebied 3 - Hendrik Mouwenveld

Het Hendrik Mouwenveld is een relatief klein heideveld gelegen op een vlakke stuwwalbodem met een grillig patroon van ondiepe vochtige laagten. Het heeft een gave en zeer rustige landschappelijke ligging en zeer hoge faunistische waarde. Sinds 2014 is er schapenbegrazing in het gebied waarvan positieve effecten te zien zijn.

Huidige situatie

Binnen het Hendrik Mouwenveld zijn twee delen te onderscheiden:

- Het centrale deel: een vrij vlak terrein met vochtige laagten. Dit overzichtelijke terreingedeelte wordt aan drie kanten begrensd door een pad. Westelijke en oostelijk komt veel meestal oudere Struikheide voor. In het midden is meer vergrassing waaronder een aantal dichte Pijpenstrootje-velden. In de laagten groeit o.a. dopheide.

- De westelijke randzone en corridor in het noorden. Deze terreindelen zijn gevarieerd door de aanwezigheid van voormalig stuifzand en grazige delen die vrijkwamen door het verwijderen van houtopslag of bos.

Het Hendrik Mouwenveld voldoet aan de criteria van droge heide. Maar de totale bedekking door vitale struikheide is wat aan de lage kant. In 2016 was er nog sprake van sterke veroudering waarbij afgestorven heide lokaal beeldbepalend was. De begrazing sinds 2014 heeft hierin zichtbaar verbetering gebracht. Maar de verjonging die op gang begint te komen vraagt om voortgang van het beheer. Positief is de ruimtelijke variatie met pijpenstrootje velden en verspreide solitaire bomen. Echter de Pijpenstrootjes velden hadden zich na 2000 uitgebreid maar werden door begrazing sinds 2014 en droge zomers van 2018 en 2019 redelijk teruggedrongen. Er zijn relatief weinig ontwikkelde lage grazige vegetaties en open grond. Rond het terrein leeft veel wild; op het hele veld verzorgt het wild een deel van de graasdruk. In het Hendrik Mouwenveld komen veel reptielen voor, met name Adder, Gladde slang, Hazelworm, Zandhagedis en

Levendbarende hagedis. In de noordelijke bosrand leeft de Bosparelmoervlinder (waardplant Hengel). In de westelijke hoek is een groeiplaats van de zeer zeldzame Kleine schorseneer.

Streefbeeld

Heide met variatie in leeftijd en structuur. De velden met veel Struikheide en bosbessen worden afgewisseld door andere structuren als open zand, pioniervegetatie, lage of hoge grazige vegetatie en hier en daar een struweel (braam, kruipwilg). De lage grazige vegetaties komen voor in samenhang met paden en kruispunten. Voor de herpetofauna zijn er hier en daar relatief omvangrijke velden met Pijpenstrootje met gericht gekozen relatief oudere delen met hoge pollen. In de vochtige laagten domineert dopheide samen met typerende begeleidende soorten. De bosranden kenmerken zich door zachte overgangen met struweel en struiken.

Wenken

Het te begrazen gebied heeft een omvang van 24,6 ha. Aandachtssoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Nachtzwaluw, Adder, Gladde slang, Bosparelmoervlinder, Kleine schorseneer.

Hendrik Mouwenveld

Deel-gebied	Ha (ca.)	Omschrijving	Structuur kenmerk	Situatie 2020	Streefbeeld 2026	Opmerkingen
3	24,6	Hendrik Mouwenveld	Heide en bosbes	50%	55%	Bevorderen bedekking en verjonging van de struikheide en dopheide. Lokaal terugdringen hoge grassen en jonge houtopslag. Bevorderen lage grazige vegetaties, open grond en lokaal struweel. Aandachtssoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Nachtzwaluw, Adder, Gladde slang, Bosparelmoervlinder, Kleine schorseneer.
			Oude heide fractie	>0,8	0,6	
			Hoge grassen	30%	20%	
			Lage grassen/zeggen	5%	<10%	
			Open grond, pionier	5%	10%	
			Struweel/braam	<5%	5%	
			Houtopslag	5%	<5%	

Deelgebied 4 - Waschkolk

De Waschkolk is een klein vochtig heideveld gelegen op de landschappelijke overgang van een groot voormalig stuifzandgebied naar heide-bebossingen op ongestoord dekzand. Het kleine gebied is enorm soortenrijk en als vochtige heideterrein van relatief hoge waarde binnen de Veluwe.

Huidige situatie

Binnen het begraasde gebied van de Waschkolk zijn twee delen te onderscheiden:

- De vochtige tot natte delen met Dopheide: deze condities bevinden zich in de noordelijke punt van het gebied en verspreid in het zuidelijke deel;
- Het droge deel: deze condities bevinden zich in het centrum van het terrein en in de zuidoostelijke hoek. Er staan vrij veel solitaire bomen. Het vennetje Waschkolk met brede zandige oevers ligt naast het centrum. In het zuiden ligt een heischraal grasland op een voormalige campingweide.

De vochtige delen van de Waschkolk voldoen goed aan de vereisten voor vochtige heide (N06.04) door omvangrijke begroeiingen van pijpenstrootje en dopheide. Het gebied voldoet aan de afbakening van vochtige heide (N06.04) door omvangrijke begroeiingen van pijpenstrootje en dopheide. Belangrijk zijn ook variaties van (tijdelijk) open water, veenmos en heischrale grasland. In 2016 liet de vegetatiestructuur van de Waschkolk te wensen over vanwege veroudering van de heide, vergrassing door pijpenstrootje en dichtgroei met houtopslag. Recent heeft Staatsbosbeheer m.b.v. PAS-subsidies veel houtopslag verwijderd. Ook is er kleinschalig gemaaid in de vochtige heide en is een begin gemaakt met begrazing. Met behulp van begrazing kunnen de effecten worden geconsolideerd en versterkt.

In de Waschkolk komen veel reptielen voor, met name Adder en Gladde slang. In de vochtige heide groeit veel Klokjesgentiaan.

Streefbeeld

Vochtige heide met substantieel aandeel dopheide en variatie in structuren als open water, zeggevegetaties, pioniervegetatie met Snavelbiezen en struwelen van kruipwilg. Streven is om op talrijk aanwezige Klokjesgentiaan ooit het Gentiaanblauwtje te her-introduceren (ter plaatse verdwenen in 2005). Op de droge delen heeft Struikheide variatie in leeftijd en structuur. De Struikheide wordt afgewisseld door structuren als open zand, droge pioniervegetatie,

heischraal grasland en hier en daar een struweel (braam, brem). Voor de herpetofauna zijn er hier en daar relatief omvangrijke velden met Pijpenstrootje waarbinnen oudere delen met hoge pollen. De bosranden kenmerken zich door zachte overgangen met struiken en solitaire loofbomen (o.a. Krenteboompje en Boswilg). Er leven vitale populaties van Adder en Gladde slang en heide-gebonden vlindersoorten.

Wenken

Het te begrazen gebied heeft een omvang van 12,5 ha. Aandachtssoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Adder, Gladde slang, Heideblauwtje, Hooibeestje, Klokjesgentiaan.

In het terrein ligt één bespreekgebied dat uit drie afzonderlijke units bestaat (zie kaartbijlage); het betreft de natte laagten. Punt van overleg is hier: de planning (timing) met het oog op de kortdurende toegankelijkheid, de beperkte draagkracht voor betreding en de ontwikkeling van de flora, met name Klokjesgentiaan.

Het vennetje 'Waschkolk' mag gebruikt worden voor drinkwater. Maar in de plas bevindt zich voor de mens irriterende blauwalg.

Waschkolk

Deel-gebied	Ha (ca.)	Omschrijving	Structuur kenmerk	Situatie 2020	Streefbeeld 2026	Opmerkingen
4	12,5	Waschkolk	Heide en bosbes	50%	55%	Bevorderen bedekking en verjonging van de struikheide en dopheide. Lokaal terugdringen hoge grassen en jonge houtopslag. Bevorderen lage grazige vegetaties, open grond en lokaal struweel. Aandachtssoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Adder, Gladde slang, Heideblauwtje, Hooibeestje, Klokjesgentiaan.
			Oude heide fractie	>0,7	0,6	
			Hoge grassen	30%	20%	
			Lage grassen/zeppen	5%	10%	
			Open grond, pionier	<5%	5%	
			Struweel/braam	<5%	5%	
			Houtopslag	5%	<5%	

Deelgebied 5 - Hendrikszand

Het Hendrikszand is gelegen aan de voet van de stuwwal van Stakenberg. Hier bevindt zich een dik pakket dekzand op smeltwaterafzetting. In het dekzand is een zandverstuiving ontstaan die begin 20e eeuw werd bebost. Staatsbosbeheer heeft in de afgelopen decennia het terrein stapsgewijs open gemaakt. Hendrikszand is een stuifzandheide van redelijk groot oppervlak met kraaiheide begroeiingen en goede kwaliteit qua fauna.

Huidige situatie

Binnen het Hendrikszand zijn drie terreintypen te onderscheiden:

- De centrale stuifzandheide: dit terrein omvat hoge heuvels met verspreide plekken open zand;
- Oudere heidevelden: relatief vlak terrein met aangesloten struikheide, vooral in het oostelijk en zuidwestelijk deel;
- Bosranden en corridors: vegetaties die recent open gemaakt zijn en die onder invloed stonden of staan van bos.

In het Hendrikszand is het aandeel van heiden en bosbes aan de lage kant en het aandeel van Bochtige smele aan de hoge kant. De velden struikheide zijn aan het verouderen. Positieve kenmerken zijn de pionierbegroeiingen en de lokale spontane verjonging van heide. In 2019 heeft Staatsbosbeheer m.b.v. PAS-subsidies een grote inspanning verricht om het terrein vrij te maken van houtopslag. Het werk wordt afgerond in 2020. In de centrale delen zijn stuifheuvels vrij gemaakt en ontstonden mogelijkheden voor het uitbreiden van open grond en pioniervegetatie. De ingreep vraagt om een follow-up die nieuwe houtopslag voorkomt, vergrassing terugdringt en heide bevordert en verjongt.

Het Hendrikszand herbergt belangrijke populaties van Zandhagedis, Levendbarende hagedis, Nachtzwaluw, Boomleeuwerik, Heivlinder en Hooibeestje.

Streefbeeld

Stuifzandheide met variatie wat betreft open grond, pioniervegetatie, struikheide velden met verschillende stadia qua leeftijd, lage grazige vegetaties (Buntgras, Schapengras, Struisgras) afgewisseld met Bochtige smele en solitaire bomen. Overgangen van heide naar oudere bosopstanden zijn zacht door een zoom van stuiken en solitaire bomen. Vitale populaties van Zandhagedis, Levendbarende hagedis en Heivlinder.

Wenken

Het te begrazen gebied heeft een omvang van 22,5 ha. Aandachtssoorten flora & fauna: Nachtzwaluw, Zandhagedis, Heivlinder, Hooibeestje, Buntgras.

Hendrikszand

Deel-gebied	Ha (ca.)	Omschrijving	Structuur kenmerk	Situatie 2020	Streefbeeld 2026	Opmerkingen
5	22,5	Hendrikszand	Heide en bosbes	20%	25%	Bevorderen bedekking en verjonging van de struikheide en lage grazige vegetaties. Terugdringen van jonge houtopslag en hoge grassen. Aandachtsoorten flora & fauna: Nachtzwaluw, Zandhagedis, Heivlinder, Hooibeestje, Buntgras.
			Oude heide fractie	0,7	0,6	
			Hoge grassen	40%	35%	
			Lage grassen/zeggen	5%	15%	
			Open grond, pionier	20%	20%	
			Struweel/braam	<5%	<5%	
			Houtopslag	>5%	<5%	

Deelgebied 6 - Grote Ark

De heide van de Grote Ark is gelegen op de voet van de stuwwal van Garderen. Aan de oppervlakte liggen dekzand en verspoeld zand. Het gebied is relatief vlak. Een grafheuvel vormt het hoogste punt. Landschappelijk is het gebied bijzonder vanwege archeologische sporen en omdat het het enige omvangrijke heideveld is in een wijdere omtrek.

Huidige situatie

Binnen het Grote Ark zijn twee delen te onderscheiden:

- Het westelijke open terrein: een oude plaglocatie met homogene struikheide tussen meer vergraste terreindelen.
- Het centrale terrein met relatief veel verspreide struiken en vergrassing. Hier bevinden zich 3 grafheuvels (gebied met AMK-status). Opvallend is hier het microreliëf met veel mierenhopen; mieren stimuleren heischrale flora met Hondsviooltje en Liggend walstro.
- Het deel ten oosten van de Arnhemse karweg: een vlak heideterrein met grote delen Struikheide en verspreide struiken. Hier bevindt zich een celtic field.

De Grote Ark valt op vanwege de variatie aan lage grazige vegetaties, braamstruweel en verspreide struiken. Verbeterpunten betreffen het verder versterken van deze variatie en terugdringen van de vergrassing met Bochtige smele. Deze versterking vraagt om maatwerk wat betreft keuzen in te sparen solitaire struiken en struwelen (lijsterbes, brem, grote braamstruiken). In 2019 heeft Staatsbosbeheer m.b.v. PAS-subsidies een grote inspanning verricht het terrein vrij te maken van houtopslag. Deze ingreep vraagt om een follow-up waarbij de nieuwe houtopslag wordt voorkomen en de vergrassing op eertijds beschaduwde grond wordt teruggedrongen.

Streefbeeld

Een heide terrein met een grote diversiteit in vegetatiestructuur ten bate van reptielen, vogels en insecten. Met hoge landschapswaarde door goed zichtbare archeologie.

Wenken

Het te begrazen gebied heeft een omvang van 24,6 ha. Aandachtsoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Nachtzwaluw, Zandhagedis, Hooibeestje, Borstelgras en Stekelbrem.

Groote Ark

Deel-gebied	Ea (ca.)	Omschrijving	Structuur kenmerk	Situatie 2020	Streefbeeld 2026	Opmerkingen
1	24,6	Groote Ark	Heide en bosbes	50%	50%	Lokaal terugdringen hoge grassen. Terugdringen jonge houtopslag. Bevorderen lage grazige vegetaties en lokaal struweel. Aandachtsoorten flora & fauna: Boomleeuwerik, Nachtzwaluw, Zandhagedis, Hooibeestje, Borstelgras en Stekelbrem.
			Oude heide fractie	0,6	0,6	
			Hoge grassen	30%	20%	
			Lage grassen/zeggen	<5%	15%	
			Open grond, pionier	<5%	<5%	
			Struweel/braam	>5%	5%	
			Houtopslag	>5%	<5%	

Kootwijkerveen

Omvormings percelen van 2022 en 2024, oudste delen redelijk dichtgegroeit met gras en opslag van dennen en loofhout. Jongste delen zijn meer open. Begrazing op deze percelen op aanwijzing van de boswachter ecologie / beheerder.